

they prepare and accomplished. Determination of maintenance of concept of the offences in the field of the having a special purpose specialized state funds is necessary for faultless application of their results in practice, deeper and aim of the aspiration study of the criminogenic terms, that cause the distribution of the outlined criminality, development of scientifically reasonable conclusions and recommendations are sent to the improvement of strategy and tactics of their counteraction.

Key words: *offence, specialized funds, budgetary sphere, economic crimes, methods of finance.*

Стаття надійшла 24 лютого 2014 р.

УДК 343.92:741(477)

**О. М. Дуфенюк,
М. Ю. Ковальська**

ТОПОГРАФІЧНІ ДОДАТКИ ДО ПРОТОКОЛІВ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, ЗНАЧЕННЯ

Поглиблено теоретичне обґрунтування інтеграційних зв'язків топографії та криміналістичної науки, формулювання визначення поняття «топографічний додаток до протоколу слідчих (розушkových) дій», з'ясування його структури та значення для процесу доказування. Наголошено на важливості формування алгоритму дій символічного позначення за допомогою графічної мови криміналістичної інформації та її процесуального оформлення з метою забезпечення можливості використання під час кримінального провадження.

Ключові слова: *топографія, графічне зображення, протокол слідчих (розушkových) дій, додаток, кримінальне провадження.*

Постановка проблеми. Людство безперервно вдосконалює свою майстерність перетворення інформації за допомогою знакової системи у графічні зображення, адже можливості реалізації асоціативного мислення та комплексного симультативного пізнання об'єктів, демонстрація істотних зв'язків між ними, наочність графічних презентаторів підвищують рівень сприйняття та обробки інформації. Зважаючи на ці позитивні властивості, механізм семіотичного заміщення об'єктивної реальності (денотату) графічним зображенням знайшов своє застосування і в криміналістичній діяльності. Утім питання щодо доцільності підготовки графічних додатків до протоколів слідчих (розушkových) дій (далі – СРД), проблеми графічної підготовки праців-

ників органів досудового розслідування, потенційних можливостей графічного документування доказової інформації залишаються поза увагою наукової спільноти і, з огляду на існування тільки фрагментарних досліджень, досі не набули концептуального оформлення на рівні окремого криміналістичного вчення.

Стан дослідження. Графічне документування процесуальних дій не є новітнім «продуктом» криміналістики для потреб практики досудового розслідування, про необхідність розробки яких говорять сьогодні вітчизняні криміналісти [1, с. 397]. Проблеми підготовки та значення додатків до протоколів процесуальних дій вже ставали предметом наукових досліджень В. Алексейчук, В. Басая, І. Бацька, В. Бахіна, П. Біленчука, В. Бірюкова, О. Волобуєвої, А. Гагаловської, В. Гончаренка, З. Гулкевича, А. Запотоцького, В. Іщенко, Н. Клименко, Є. Коваленка, В. Комахи, В. Коновалової, Є. Лук'янчикова, Д. Савицького, М. Салтєвського, Л. Скільської, М. Сокирана, К. Чаплинського, В. Шепітька та ін. Однак, за звичай, вчені, обговорюючи проблеми підготовки та доказової сили додатків до протоколів процесуальних дій, не виокремлюють топографічні плани та схеми із інших графічних документів, які згідно з кримінальним процесуальним законодавством можуть бути використані як додаткові засоби фіксації перебігу та результатів СРД. Водночас важливо зауважити, що їх підготовка передбачає наявність спеціальних знань, умінь та навичок топографічного креслення, а в більшості випадків документування дорожньо-транспортних пригод та вбивств підготовка саме топографічних додатків разом із фототаблицями є найбільш поширеним та ситуаційно виправданим.

Мета статті – поглиблення теоретичного обґрунтування інтеграційних зв'язків топографії та криміналістичної науки, формулювання визначення поняття «топографічний додаток до протоколу СРД», з'ясування структури цього процесуального документа та його значення для реалізації завдань кримінального провадження.

Виклад основних положень. Ефективність процесу доказування, за словами сучасних правників, передбачає передусім ефективність пізнавальної діяльності у процесі збирання, дослідження та оцінки доказів шляхом використання найбільш ефективних криміналістичних засобів, прийомів та методів [2, с. 99]. Коли ж йдеться про формування таких засобів та прийомів на основі синтезу потенційних можливостей двох наук, до прикладу, топографії та криміналістики, важливо погодитись із В. Г. Лукашевичем, який, досліджуючи методологію інтеграційних процесів у сучасній криміналістиці, наголошує на необхідності

не підсумовувати просто різногалузеві знання, а втілювати їх у цілісні окремі криміналістичні теорії та виробляти на цій основі конкретні рекомендації практиці [3, с. 240].

Топографія – слово грецького походження (*topos* – місцевість, місце і *grafo* – описувати), що позначає науково-технічну дисципліну, предметом якої є теорія й практика знімання та зображення земної поверхні на планах і картах [4, с. 5]. Необхідність працівникові органу досудового розслідування застосувати знання, уміння та навички у сфері топографічного відображення поверхні земної кулі, як правило, актуалізується у зв'язку з проведенням СРД на місцевості, де виявлена або може бути виявлена криміналістично значуща інформація. Крім вербального способу фіксації перебігу та результатів СРД, слідчий має можливість здійснити графічне документування, що охоплює фотографування (фотографія є різновидом «іконічного» графічного зображення) та креслення планів і схем.

Зважимо на ситуаційну обумовленість застосування топографічного документування. Місцевість, яка викликає зацікавлення з точки зору необхідності реалізації завдань криміналістичної практики, артіогі є частиною земної поверхні з усіма її елементами, природними і штучно створеними об'єктами. Таким чином, місце події може бути локалізоване в одній із трьох позицій: це ділянка відкритої місцевості (поле, лісо-смуга, ґрунтова дорога, вулиця населеного пункту тощо); це приміщення, його частина чи кілька приміщень (квартира, приватний житловий будинок, розважальний заклад, магазин, шахта тощо); це комбінована позиція, коли в момент пізнання події, що сталася, одночасно присутня локалізація криміналістичної інформації і у приміщенні, і на ділянці відкритої місцевості.

Криміналістичне топографічне креслення полягає у вивченні теоретичних закономірностей і практичних рекомендацій щодо зображення відкритих ділянок земної поверхні на картах, планах, схемах з метою фіксації криміналістично значущої інформації та забезпечення можливості її використання під час кримінального провадження. Цей вид креслення співіснує із криміналістичним архітектурно-проектним кресленням, яке має вивчати теоретичні закономірності і практичні рекомендації щодо зображення у вертикальних чи горизонтальних проєкціях різні категорії приміщень на планах, схемах з метою фіксації криміналістично значущої інформації та забезпечення можливості її використання під час кримінального провадження.

У разі виникнення слідчої ситуації, пов'язаної із локалізацією слідової картини кримінального правопорушення у межах комбінова-

ної позиції, вбачається доцільним застосовувати методологію підготовки комбінованого креслення, тобто поєднання технологічних прийомів, методик, засобів топографічного та архітектурно-проектного креслення. Спільною для цих способів документування є мета: по-перше, відобразити графічним способом денотат; по-друге, проілюструвати вербальний опис протоколу процесуальної дії; по-третє, зафіксувати інформацію, яка має вагоме (доказове або орієнтуюче) значення для процесу досудового розслідування кримінального правопорушення.

На підставі викладеного, можна сформулювати визначення поняття «топографічний додаток до протоколу СРД», яким пропонується позначити *процесуальний документ, який підготовлений уповноваженим суб'єктом у встановленому Кримінальним процесуальним кодексом порядку, оформлений у вигляді додатку до протоколу СРД та призначений зафіксувати у формі графічного зображення (плану, схеми, карти) з допомогою системи топографічних знаків ділянку земної поверхні з об'єктами штучного та природного походження, висотним положенням точок, маршрутами руху, слідовою картиною та іншими відомостями, які мають значення для кримінального провадження.*

З огляду на визначення процесу доказування як цілеспрямованого планомірного процесу реконструкції (відновлення) минулої події злочину за виявленими слідами і пізнання її слідчим [5, с. 9], стає очевидним вагоме значення топографічних додатків у механізмі створення інформаційної моделі розслідуваної події. Перед слідчим постає завдання не тільки тактично правильно провести слідчу дію, але й максимально повно зафіксувати її перебіг та результати [6, с. 630]. Особливе значення топографічних додатків до протоколів СРД виявляється у тому, що вони дозволяють у подальшому вивчати місцевість у камеральних умовах (сидячи за столом у кабінеті), визначати розміщення, форму, розмір об'єктів, їх кількісно-якісні характеристики, встановлювати зв'язки між ними [4, с. 64]. Топографічні плани та схеми забезпечують симультативне сприйняття денотату, сприяють візуалізації вербального опису протоколу, що суттєво впливає на моделювання місця події учасниками кримінального провадження, які не брали участі у відповідних СРД.

Апелюючи до загальної методології підготовки протоколів СРД, у структурі їх графічних додатків пропонуємо виокремити вступну, графічну та завершальну частини.

Вступна частина повинна охоплювати назву документа у формі додатку до протоколу СРД, вказівку на його вид, деталізацію відомос-

тей про місце, час та назву процесуальної дії, під час якої власне було застосовано графічні технології документування. До типових СРД, перебіг та результати яких, крім вербального опису в протоколі, доцільно супроводжувати складанням графічних планів та схем, відносимо огляд, обшук, слідчий експеримент, окремі негласні СРД.

Графічна частина охоплює два структурні компоненти: графічне зображення та графічну експлікацію. У теорії графіки графічним зображенням позначають матеріальний об'єкт, який підлягає чуттєвому сприйняттю, як правило, відрізняється від позначеного ним об'єкта, виступає у пізнанні та спілкуванні людей як представник, здатний до інформаційного заміщення деякої реальності і придатний для надбання, зберігання, перетворення та передавання повідомлення у знаковій формі [7, с. 119]. У контексті кримінального провадження йдеться про кодування/декодування інформації про кримінальне правопорушення, процесуальне оформлення готового графічного продукту у відповідній формі та його використання для виконання завдань кримінального судочинства. Водночас важливо погодитись із правниками, які зазначають, що частина криміналістичної інформації (*зокрема й зафіксованої графічним способом* – О. М., М. Ю.) належатиме до обсягу доказів і буде доказовою, інша її частина у процесі доказування використовуватися не буде і не матиме процесуального характеру, однак і вона має істотне значення [2, с. 70].

Графічне зображення доцільно готувати із обрамленням із урахуванням вимог щодо полів документа. Існує чимало класифікаційних критеріїв та відповідно видів графічних зображень у додатках до протоколів СРД: за суб'єктом документування (підготовлене слідчим, спеціалістом тощо); за метою документування (відображають розташування місця події разом з орієнтирами та дозволяють формулювати висновки про територіальну підслідність, відображають локалізацію слідової картини злочинної діяльності, визначають взаємне розміщення об'єктів обстановки, відображають маршрути руху осіб, транспорту, переміщення об'єктів, які мають значення для кримінального провадження); за формою (схема – графічне зображення, викреслене без дотримання певного масштабу зі збереженням пропорційних розмірів об'єктів та відстаней між ними і середнім рівнем деталізації обстановки; план – графічне зображення, викреслене з дотриманням певного масштабу і значним рівнем деталізації обстановки; карта – відображення ділянки поверхні земної кулі з дотриманням норм картографії, урахуванням математичної основи та масштабу, який входить до сис-

теми загальнодержавного масштабного ряду); за колоруюванням (монохромне, поліхромне зображення); за методом виготовлення (креслення власноруч, креслення з використанням комп'ютерних технологій, креслення з використанням цифрових картографічних зображень тощо); за проекцією документування (зображення горизонтальної проекції, зображення вертикальної проекції); за часом підготовки; за видом СРД; за ситуаційною обстановкою тощо.

Графічна експлікація передбачає презентацію пояснення використаних графічних замісників об'єктів. Існує кілька видів експлікації: числова (кожному елементу графічного зображення присвоюється число і в позарамковому полі подається роз'яснення, який саме об'єкт позначено цим числом); символічна (кожному елементу графічного зображення присвоюється умовний знак, який копіюється у тому ж вигляді у позарамковому полі із роз'ясненням, який саме об'єкт позначено цим знаком); вербальна (безпосередньо у полі графічного зображення кожен графічний символ підписується назвою об'єкта, який він позначає); комбінована (поєднання різних методів експлікації). Водночас важливо нагадати про існування кількох способів кодування криміналістичної інформації: «мотивоване» кодування (умовні знаки мають схожість з позначуваними об'єктами, наприклад, позначення зброї, трупа, слідів взуття); довільне кодування (умовні знаки не мають схожості з позначуваними об'єктами, наприклад, позначення слідів злочину замків); комбіноване кодування (поєднання різних методів кодування). Найбільш вдалим, видається, застосування у додатках до протоколів СРД числової та символічної експлікації у позарамковій експозиції.

Як уже зазначалося, під час підготовки топографічних додатків процесуальних документів слідчий повинен застосовувати систему стандартних умовних позначень (масштабних, позамасштабних, лінійних, площинних, точкових та ін.) для позначення кордонів, огорож, геодезичних пунктів, окремих будівель, промислових, сільськогосподарських і соціально-культурних об'єктів, залізниць і залізничних споруд, автомобільних та ґрунтових доріг, гідрографії, рельєфу, мікроформ земної поверхні тощо. В Україні у 1998 році для уніфікації зображення місцевих предметів на картах було затверджено 362 умовні знаки, які є стандартними та обов'язковими для усіх міністерств і відомств, які створюють топографічні документи (наприклад, у Німеччині затверджено 231 топографічні знаки, у США – 225, в Англії – 141) [8, с. 73–74].

Завершальна містить вказівку на виконавця графічного додатку, його підпис, а також підписи осіб, які брали участь у виготовленні таких додатків. У цьому контексті суттєвим є питання необхідності підписів понять у вказаних документах. Інститут понять неодноразово ставав об'єктом критичного аналізу (І. Бацько, Р. Белкін, О. Булейко, І. Вернідубов, Є. Лук'янчиков, В. Маляренко, І. Строков, Л. Черечукіна та ін.) [9, с. 10; 10, с. 327–340; 11, с. 69–73; 12]. Однак підписи понять продовжують вважатися обов'язковими реквізитами додатків до протоколів процесуальних дій [13, с. 39; 14, с. 33, 36]. Утім, якщо й погодитись з аргументами прихильників функціонування цього правового інституту, то видається сумнівною можливість засвідчити законність дій слідчого підписами понять, підтвердити коректність вербального опису, запобігти внесенню додаткових відомостей до протоколу, адже графічна частина топографічного плану/схеми може бути доповнена новими компонентами і після завершення процедури її процесуального оформлення. Тож вбачається доцільним віддати на розсуд слідчого вирішення питання про необхідність підписів понять у графічних додатках до протоколів СРД.

З урахуванням вимог сучасної практики досудового розслідування, суттєвого оновлення основоположних інститутів кримінального судочинства, закономірним є прогнозування оптимізації діяльності органів досудового розслідування та суду через впровадження алгоритмізації, насичення кримінального процесуального законодавства процедурними правилами, призначенням яких є встановлення суворої послідовності операцій, що складають зміст процесуальних дій [15, с. 13]. Така алгоритмізація є цілком виправданою і для процесу підготовки топографічних додатків до протоколів.

Висновки. Підсумовуючи, можна висловити, що не всі аспекти графічної діяльності слідчого отримали достатнє науково-теоретичне обґрунтування, а їх впровадження у практику розслідування часто супроводжується певними труднощами. Відтак технології фіксації криміналістичної інформації, які здатні оптимізувати процес документування СРД, доволі часто ігноруються відповідними суб'єктами через значне навантаження, дефіцит часу в конкретних слідчих ситуаціях, відсутність належного матеріально-технічного забезпечення, брак необхідних знань, умінь та навиків у галузі топографічного креслення. На відміну від структури протоколу, яка чітко визначена ч. 3 ст. 104 КПК України, структура графічних додатків не регламентується чинним законодавством, що дає підстави слідчому довільно здійснювати графічне документування.

Водночас існування уніфікованих правил оформлення графічних планів та схем як додатків до протоколів СРД сприяло б формуванню чіткого алгоритму дій символічного позначення за допомогою графічної мови криміналістичної інформації та оформлення її у вигляді процесуального документа з метою забезпечення можливості використання для встановлення під час кримінального провадження.

1. Шепітько В. Ю. Криміналістика в сучасних умовах: деякі тенденції та постановка нових завдань / В. Ю. Шепітько // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. / упор. В. Д. Берназ, А. М. Притула. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 396–397.

2. Іщенко А. В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: навч. посібник / А. В. Іщенко, І. О. Іерусалимов, Ж. В. Удовенко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.

3. Лукашевич В. Г. Методологія інтегративних процесів у сучасній криміналістиці / В. Г. Лукашевич // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. / упор. В. Д. Берназ, А. М. Притула. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 239–241.

4. Матусевич К. Г. Основи топографії: навч. посібник / К. Г. Матусевич, М. К. Матусевич. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – 164 с.

5. Удовенко Ж. В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Ж. В. Удовенко. – К.: [б.в.], 2004. – 16 с.

6. Галаган В. І. Проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності органів внутрішніх справ України / В. І. Галаган. – К.: НАВС України, 2002. – 300 с.

7. Джеджула О. М. Актуальні проблеми графічної підготовки студентів вищих навчальних закладів / О. М. Джеджула. – Вінниця: ВЦ ВДАУ, 2005. – 280 с.

8. Гребенюк Т. М. Військова топографія: навч. посібник / Т. М. Гребенюк, П. І. Волчко, В. Ю. Жидков та ін.; за ред. П. П. Ткачука, І. С. Тревого. – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2008. – 384 с.

9. Бацько І. М. Протоколи слідчих дій як джерела доказів у кримінальному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / І. М. Бацько; НАВС України. – К., 2003. – 18 с.

10. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів / Є. Д. Лук'янчиков. – К.: НАВС України, 2005. – 360 с.

11. Строков І. В. Правові та моральні засади застосування криміналістичних засобів / І. В. Строков. – К.: РВ центр НАВС України, 2003. – 325 с.

12. Булейко О. Л. Участь понять у кримінальному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О. Л. Булейко; Акад. адвокатури України. – К., 2009. – 17 с.

13. Гагаловська А. П. Плани та схеми як додатки до протоколів слідчих дій: правила складання та процесуальне значення / А. П. Гагаловська // Адвокат. – 2009. – № 9 (108). – С. 39–41.

14. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібн. / за ред. Н. І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

15. Розробка критеріїв ефективності органів кримінального переслідування в Україні // Питання боротьби зі злочинністю. – 2010. – Вип. 20. – С. 3–23.

Дуфенюк О. М., Ковальська М. Ю. Топографические приложения к протоколам следственных (розыскных) действий: понятие, структура, значение

Углублено теоретическое обоснование интеграционных связей топографии и криминалистической науки, формулировка определения понятия «топографическое приложение к протоколу следственных (розыскных) действий», выяснение его структуры и значения для процесса доказывания. Подчеркнуто важность формирования алгоритма действий символического обозначения с помощью графического языка криминалистической информации и ее процессуального оформления с целью обеспечения возможности использования в ходе уголовного производства.

Ключевые слова: топография, графическое изображение, протокол следственных (розыскных) действий, приложение, уголовное производство.

Dufeniuk O. M., Kowalska M. Yu. Topographic applications to the protocols of investigative activities: notion, structure, meaning

The article deals with the intensification of theoretical grounding of integrative relations between topography and criminalistics science, formulation of the definition of «Topographic Applications to The Protocols of Investigative Activities», determination of the structure of this procedural document and its meaning for the criminal procedure realization. The notion of «Topographic Applications to The Protocols of Investigative Activities» is suggested to be defined as procedural document prepared by the authorized official in compliance with the Criminal Procedural code of order executed as an application to the protocol of investigative activities which presents the land section with the objects of artificial and natural origin, high-altitude positions, traffic routes, etc. which are meaningful for the criminal procedures, in the form of graphic representation (plan, scheme, map). It is suggested to single out three parts in the structure of topographic applications to the protocols of investigative activities: Introduction, graphical part (includes graphic representation and graphic explication) and circular part. It is stressed that not all aspects of investigator's graphic activity have sufficient scientific and theoretical grounding. Thus, technologies of criminalist information recording which can optimize the process of procedural actions documenting are quite frequently ignored by certain subjects. The existence of unified rules of topographic plans and schemes execution in the form of applications to the protocols of investigative activities

would facilitate the formation of clear algorithm of activities of symbolic designation of essential information with the help of graphic language and its execution in the form of procedural document for the purpose of application in the course of criminal procedure.

Key words: *topography, graphic representation, protocol of investigative activities, application, criminal proceeding.*

Стаття надійшла 08 квітня 2014 р.

УДК 344+355/399+623.4

О. О. Козенко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Окреслено організаційно-правові засади спеціально-технічного забезпечення управління оперативно-службовою діяльністю (далі – ОСД) в Україні. Визначено поняття організації спеціально-технічного забезпечення управління ОСД. Виокремлено етапи організації такої діяльності; охарактеризовано кожен з цих етапів, а також встановлено основні недоліки та прогалини правового регулювання організації спеціально-технічного забезпечення управління ОСД.

Ключові слова: *організація, управління, етапи організації, оперативно-службова діяльність, спеціально-технічне забезпечення, управління оперативно-службовою діяльністю.*

Постановка проблеми. Спеціально-технічне забезпечення управління ОСД передбачає здійснення чітко регламентованої системи організаційних дій, які становлять зміст забезпечувальної діяльності. З цього приводу Г. І. Петров зазначав, що організація є необхідною умовою діяльності кожного державного чи громадського органу, оскільки будь-яке спілкування людей припускає координацію їхніх дій для досягнення спільних цілей [1, с. 45]. Організація спеціально-технічного забезпечення – комплекс дій, які спрямовані на планомірне налагодження процесу забезпечення та підтримання його на рівні, достатньому для задоволення потреб ОСД. Однак, сьогодні правове забезпечення організації в цій сфері залишається на низькому рівні внаслідок нерегульованості більшості питань.